

Plantin nyomdász és könyvkiadó emlékezete

NYOMDÁSZATTÖRTÉNETI TÖREDÉKEK

Szerkeszti: Gécs Béla

Néhány derék nyomdász a 16. században rakta le a németalföldi könyvnyomtatás alapjait. Közülük is kiemelkedett a francia születésű Christoffel Plantin, a híres antwerpeni nyomdász- és kiadó-dinasztia megalapítója. Halálának négyszázhuszadik évfordulója évében idézzük fel a híres nyomdász Plantin munkásságát, emlékezetét.

Christoffel Plantin Franciaországban, Mont-Louisban született 1514-ben. Ifjú korában sokat utazott. A könyvkötő mesterséget tanult Plantin 1548 körül Antwerpenben telepedett le, ahol előbb kis könyvesboltot nyitott, melyhez kis könyvkötő műhely is tartozott. Felesége vásznat árult a piacon. Szorgosan összegyűjtött jövedelmükből vállalkozását szerény könyvnyomdával bővítette 1550-ben. Később Plantint, mint könyvnyomtató mestert felvették a Szent Lukács-céhbe. Újonnan vásárolt házába költöztetett officinája eleinte tizenhat nyomtatósajtóval dolgozott, amely műhely már mintáüzemmé fejlődött Európában. Plantin minden törekvése arra irányult, hogy minél szebbé, hibátlanabbá tegye nyomtatványait, melyet a legkülönbözőbb nyelven állított ki. Ebben

a tekintetben példaképpen emlegették őt a 16. században.

Plantin nyomdájában alaposan értő korrektorokat alkalmazott, akiknek jó megélhetést, nyugodt munkálkodási lehetőséget biztosított. Megkövetelte viszont tőlük a folyamatos tanulást, tudva, hogy csak így

képesek a nyomda érdekeit a legteljesebben szolgálni. Egy híres nyomdászhoz tartotta magát: „A korrektornak olyan a szerepe a nyomdában, mint aminő a léleké a testben.”

Plantin első híres korrektora a tudós Van Kiel Kornélusz volt, aki a pályán eltöltött

50 éves működésével nagyban hozzájárult a Plantin-nyomda nagy hírűvé emeléséhez. Rajta kívül még néhány híres korrektor dolgozott Plantinnál. A tudós Raphelengius Ferencet Plantin annyira megkedvelte, hogy idősebb lányát hozzáadta feleségül.

Plantin antwerpeni nyomdájában 1565-ben 21 nyomtatót, 18 szedőt, 2 betűöntőt, 5 korrektort, 3 inást és 1 háziszolgát alkalmazott.

Az antwerpeni Plantin-nyomda legnagyobb munkája a Biblia Polyglotta (Ötnyelvű biblia) kinyomtatása volt, amely 1569–1572 között nyolc hatalmas kötetben jelent meg.

Plantinék kimutatása szerint a művön negyven munkás nyolc évig dolgozott. Kinyomtatása II. Fülöp spanyol király engedélyével történt, hogy Plantin megerősítse katolikus elkötelezettségét és elhomályosítsa a protestáns könyvek kinyomtatása terén korábban végzett munkásságát.

Plantin ideológiájának rugalmasságára utal tehetséges kereskedői mivolta. A Plantin-nyomda nyomtatványai közt megjelentek a reformáció és ellenreformáció művei is.

1871-ben a katolikus spanyol király, II. Fülöp kizárólagos privilégiumot adott neki, hogy liturgikus műveket nyomtasson és áruljon Spanyolországban és gyarmatain. Plantin lett 1578-ban a spanyol uralom ellen harcoló protestáns Egyesült Tartományok hivatalos nyomdása is.

Plantin üzleti érzéke kezdeményezését kiterjedt vállalkozással virágoztatta. Hat év alatt ötről tizenhatra növelte nyomdájának számát. 1575-ben már nyomdász birodalmat vezetett,

és valóságos kiadói birodalmat épített ki. Alkalmazottait „kápólná”-nak nevezett egyfajta szakszervezetbe egyesítette, mely egészségügyi ellátást is nyújtott tagjainak. Ezzel Plantin jóval megelőzte korát, emberbaráti tette igen haladó szelleműnek számított.

Plantin 1582-ben az Antwerpenben kitört vallási zavargások miatt Leydenbe ment át, ahol új nyomdát alapított.

Az antwerpeni nyomdát Plantin veje, a tudós korrektor Raphelengius vezette tovább.

Plantin halála 1589. július 11-én, hetvenöt éves korában következett be. Negyvenesztendő nyomdászkodása folyamán ezeröt száz könyvet nyomtatott. Plantin nyomtatványain arany církalmat tartó kezét használt jelvényül, benne a szalagon a „Labore et

betűmetszéssel.) A Plantin betűtípus máig használatos szép könyvbetű. Kiadóvállalata a németalföldi humanizmus egyik központja volt. Plantin nyomtatta ki Justus Lipsius és Rotterdami Erasmus szinte összes munkáit.

Halála után nyomdáit véglegesen a vejei vették át: Raphelengius a leydenit, Beys a párizsit s Moretus az antwerpenit. Az utóbbi nyomda virágzott a legtovább. A régi tipográfia hagyományaihoz erősen ragaszkodott, de az üzleti jelentősége egyre szűkebbre zsugorodott.

A Moretus család tulajdonában évszázadokon keresztül működő antwerpeni nyomda 1865-ben teljesen megszűnt.

1876-ban Edward Moretus eladta a céget Antwerpen városának. Egy évvel később

constantia” felirattal. Valamennyit gyönyörű betűk alkalmazása és a tiszta nyomtatás jellemzi. Kurzív betűtípusai igen szépek és jól olvashatóak. Az antwerpeni nyomda könyveit C. Van Dyck betűmetsző holland antikva betűivel szedték. (Plantin nem foglalkozott

a közönség már látogathatta a lakószobákat és a nyomdát, amely Plantin-Moretus műzeum néven a hajdani Plantin-nyomda épületében őrzi a világ egyik legrégebbi fennmaradt nyomdájának berendezését. Méltó emlékéket Christoffel Plantin világhírű nyomdásznak.